

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-13>

УДК 336.71

Веретельніков Ігор Олегович,*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту,
навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»**Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,**майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна**e-mail: ioveretelnikov@gmail.com <https://orcid.org/0009-0003-5125-6487>*

СВІТОВІ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА

Анотація. Вивчення та систематизація зарубіжного досвіду організації функціонування банківської системи, дослідження ролі у цьому процесі держави, визначення найкращих практик, які можуть бути застосовані в Україні, є актуальним напрямком наукових розвідок.

Основним критерієм класифікації моделей державного регулювання банківського сектору визначено ступінь втручання держави у банківську діяльність. На підставі аналізу досліджень щодо підходів до класифікації моделей державного регулювання банківського сектору та з врахуванням найбільш розповсюджених у країнах світу практик, запропоновано виділяти ліберальну, європейську, американську, змішану, перехідну та ісламську моделі державного регулювання банківського сектору. Систематизовано основні характеристики моделей та оцінено можливості їх застосування в Україні.

Визначено, що з урахуванням необхідності підтримання стабільності та уникнення ризиків, європейська модель є більш відповідною для умов України. Активна роль держави у регулюванні може сприяти запобіганню фінансовим кризам та забезпеченню надійності банків. Змішана модель, яка дозволяє комбінувати елементи різних моделей, може допомогти створити гнучкі регуляторні рамки, що враховують унікальні аспекти української економіки та фінансової системи. В умовах воєнного стану найбільш прийнятною є перехідна модель, для якої характерне сильне державне втручання для стимулювання розвитку та фінансового включення.

У дослідженні проаналізовано ступінь придатності запропонованих моделей в умовах війни у розрізі пріоритетних завдань держави щодо регулювання банківського сектору в умовах воєнного стану, а саме забезпечення стабільності та надійності, ефективності та гнучкості, стимулювання економіки та відновлення, мінімізації ризиків, захисту фінансових інтересів громадян.

Напрямок подальших наукових розвідок може стати теоретичне обґрунтування ролі та функцій центрального банку у системі державного регулювання банківського сектору, а також розробка механізмів підвищення його ефективності в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *банківський сектор, державне регулювання, моделі державного регулювання, ліберальна модель, європейська модель, американська модель, змішана модель, перехідна модель, ісламська модель.*

Як цитувати: Веретельніков І. О. Світові моделі державного регулювання банківського сектору. *Державне будівництво*. 2023. № 1 (33). С. 148–162. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-13>

In cites: Veretelnikov, I.O. (2023). Global models of state regulation of the banking sector. *State Formation*, no. 1 (33), 148–162. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-13> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Роль та значення банківського сектору у економічному та суспільному розвитку держави важко переоцінити. Мобілізація капіталу, надання кредитів та інших фінансових послуг юридичним та фізичним особам, забезпечення загальної ліквідності економіки, обслуговування платежів, надання послуг зі зменшення фінансових ризиків, створення робочих місць – це далеко не повний перелік функцій, які виконують банки у сучасних умовах, являючись одним з ключових елементів економіки. Крім цього, в межах реалізації своєї місії, банки взаємодіють з іншими секторами для стимулювання сталого економічного та суспільного розвитку.

В Україні вже склалися певні традиції організації банківської діяльності та сформувалися механізми державного регулювання банківського сектора, які закріплені у чинному законодавстві [8, 9]. Однак виклики сьогодення, зокрема загрози та наслідки повномасштабної війни, вимагають постійного перегляду усталених механізмів з метою їх вдосконалення та адаптації до умов, що склалися. З огляду на це, вивчення зарубіжного досвіду державного регулювання банківської діяльності є актуальним та своєчасним з кількох причин:

1. Зарубіжні країни вже мають успішні моделі та регуляторні підходи, які можуть бути використані в Україні для вдосконалення власної системи. Вивчення їхнього досвіду дозволяє уникнути помилок та використовувати ефективні підходи.
2. Глобалізація та взаємодія фінансових ринків створюють виклики, які можна краще зрозуміти та вирішити, вивчаючи досвід інших країн.
3. Регулювання та нагляд за банківським сектором мають на меті забезпечення фінансової стабільності. Вивчення, як інші країни реагують на фінансові кризи та стрес-ситуації, може служити джерелом цінної інформації.
4. Багато країн пристосовують свої закони та регуляції до міжнародних стандартів, таких як базельські норми щодо капіталу. Знання того, як це роблять інші країни, може сприяти адаптації відповідних вітчизняних стандартів.
5. Вивчення досвіду інших країн може інспірувати до впровадження новаторських підходів та покращень в регулюванні, що сприяє розвитку та підвищенню конкурентоспроможності.

Отже, вивчення та систематизація зарубіжного досвіду організації функціонування банківської системи та ролі у цьому процесі держави, визначення найкращих практик, які можуть бути застосовані в Україні, є актуальним напрямком наукових розвідок, результати яких стануть міцним теоретико-методологічним підґрунтям для удосконалення вітчизняної системи регулювання банківської діяльності, зменшення ризиків та сприяння сталому фінансовому розвитку з врахуванням викликів воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення досвіду зарубіжних країн у сфері державного регулювання банківської діяльності, опрацювання методологічних підходів до класифікації існуючих у світі моделей є предметом досліджень низки вчених, серед яких М. Гойванюк [1], І. Д'яконова [2],

М. Коваленко [3], Є Мехтієв [4], С. Мошенський [5], С. Науменкова та В. Міщенко [6], О. Присяжнюк [7], М. Самсонов [10], І. Устинова та Ю. Полторацька [12], та ін. Особливості державного регулювання банківського сектора в умовах євроінтеграції є предметом наукових пошуків О. Целуйко [13], М. Щеглюк [14], та ін.

Підходи до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора, які пропонуються у науковій літературі, досить різноманітні. Так, М. Гойванюк зазначає, що у кожній системі регулювання та нагляду в банківському секторі світу у якості ключових компонентів виступають: орган, який виконує роль регулятора, функції і об'єкти регулювання [1]. І саме ці елементи регулярно розглядаються як основні критерії класифікації для національних систем банківського регулювання та нагляду. Одним із традиційних підходів до класифікації, на думку М. Гойванюка, є розподіл за "секторальним обхватом", в межах якого визначаються три основні моделі організації банківського регулювання та нагляду:

1) модель, відома як "єдиний фінансовий орган управління", передбачає централізований нагляд за всіма секторами фінансової системи, включаючи банківський, страховий та фондовий сектор (застосовується в таких країнах, як Австрія, Німеччина, Японія, Швеція та Велика Британія);

2) "модель двох вершин", передбачає об'єднання регулювання та нагляду двох секторів фінансового посередництва (пруденційний нагляд та прозорість ведення бізнесу) під єдиною владою (використовується, наприклад, в Нідерландах);

3) "секторна" модель передбачає, що окремий орган відповідає за нагляд у кожному конкретному фінансовому секторі [1].

Подібний підхід пропонує також С. Мошенський, виділяючи три основні моделі спеціального нагляду за діяльністю як банківських, так і небанківських фінансових інститутів: модель розподіленого регулювання, модель мегарегулятора та традиційно-секторну модель [5, с. 91].

М. Присяжнюк при аналізі моделей державної регулятивної політики для банківського сектору України цілеспрямовано розглядає три ключові аспекти:

– встановлення простої та зрозумілої схеми регулювання взаємин у банківській сфері;

– використання міжнародного досвіду та глобальних тенденцій у підвищенні регулятивного контролю у банківському секторі;

– розвиток ефективної системи саморегулювання вітчизняних комерційних банків наряду зі зміцненням державного регулювання [7].

Є. Мехтієв у своєму дослідженні визначив особливості зарубіжного досвіду державного регулювання банківської діяльності, розглянувши чинну практику щодо вирішення питання організаційної структури регулятора банківської діяльності, підбору адекватних інструментів регулювання, обмеження певних ризикових видів діяльності, підвищення рівня довіри населення до банківського сектора [4].

З метою забезпечення принципу комплексності при дослідженні основних світових тенденцій розвитку банківського нагляду М. Самсонов запропонував розглядати їх з функціональної (змістовної), інституційної (організаційної) та методологічної точок зору [10].

На підставі аналізу [15; 16], І. Д'яконова підкреслює, що моделі регулювання банків повинні мати теоретичне підґрунтя у сфері фінансового посередництва, моделювати ситуації на ринку, які можуть призвести до втручання держави у банківські справи, передбачати запобіжники масовому відтоку вкладів за допомогою регулятивних заходів та механізми забезпечення ефективності цих заходів, підтверджувати доцільності втручання державних регуляторів у банківську діяльність [2].

У комплексному дослідженні М. Коваленка [3], вивчення міжнародного досвіду стосовно підходів до державного регулювання банківського сектора було проведено за кількома напрямками, зокрема:

- аналіз наявних у світі моделей організаційної структури державного регулювання фінансової сфери в цілому та вивчення їх впливу на функціонування банківського сектора;
- дослідження сучасних світових тенденцій, що стосуються ступеня підконтрольності центрального банку виконавчій та законодавчій владі країни;
- розгляд можливостей використання центрального банку у якості агента економічного розвитку країни;
- визначення мотивів, згідно з якими держава встановлює вимоги щодо дотримання банківськими установами релігійних аспектів [3, с. 23–24].

Отже, у вітчизняній науковій думці простежуються досить різноманітні підходи, єдина усталена класифікація моделей державного регулювання банківського сектора відсутня, що вимагає здійснення подальших наукових розвідок у цій сфері.

Мета дослідження – запропонувати класифікацію моделей державного регулювання банківського сектора та визначити переваги та недоліки їх використання в сучасних умовах в Україні з врахуванням викликів воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. На думку І. Д'яконової, державне регулювання діяльності економічних суб'єктів – це об'єктивний процес, підставою якого є окреслення меж, що здійснюється за допомогою методів та відповідних їм інструментів, які є в розпорядженні державних органів влади, для досягнення бажаного економічного і соціального ефекту [2].

У свою чергу, банківське регулювання представляє собою комплексне явище, що охоплює діяльність банківських установ. Суб'єктами цього процесу є органи державної влади, інші юридичні та фізичні особи, а також їх об'єднання, які формують формальні та неформальні правила функціонування банків, що визначають правила гри в цій сфері. Зокрема, М. Суржинський банківське регулювання визначає як складну, багатоаспектну категорію, яка, з одного боку, є функцією державного управління, щодо якої вона виступає засобом реалізації політики держави, а з іншого – як управлінську діяльність, що має свої методи,

способи, форми реалізації [11]. С. Науменкова та В. Міщенко трактують банківське регулювання більш вузько, вкладаючи у це поняття виключно розробку й видання уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, що регламентують види і способи банківської діяльності [6].

Беручи за основу запропоновані визначення, пропонуємо підійти до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора з позиції визначення меж між втручанням держави у банківську діяльність і забезпеченням ринкової саморегуляції цієї сфери.

На підставі аналізу досліджень щодо підходів до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора та з врахуванням найбільш розповсюджених у країнах світу практик, пропонуємо виділяти ліберальну, європейську, американську, змішану, перехідну та ісламську моделі державного регулювання банківського сектора. Розглянемо детальніше їх особливості.

1. Ліберальна (дерегульована) модель.

Ліберальна (дерегульована) модель державного регулювання банківського сектора характеризується мінімальним втручанням держави в операції та управління банківською системою. Суб'єкти ринку, такі як банки та фінансові установи, мають велику свободу в управлінні своєю діяльністю, включаючи прийняття стратегічних рішень та визначення рівня ризику.

В основі цієї моделі лежить віра в ефективність ринкових механізмів. Ринок вважається здатним до саморегулювання, а конкуренція – важливим стимулом для покращення. Роль держави зводиться переважно до базового нагляду, який може включати контроль за дотриманням банками мінімальних стандартів, забезпеченням достатньої прозорості та заходів, спрямованих на уникнення системних ризиків. Однією з головних функцій держави в цій моделі є забезпечення стабільності фінансової системи, що може включати в себе запобігання системним кризам та забезпечення ліквідності ринку в разі потреби. Банки самостійно страхуються від ризиків, і ринкові механізми використовуються для вирішення фінансових проблем.

Для моделі характерний ліберальний підхід до інновацій, при якому допускається велика свобода для інновацій та розвитку нових продуктів та послуг.

Таким чином, ця модель може бути ефективною в умовах достатньо розвинених ринків, де конкуренція, прозорість та саморегулювання можуть сприяти оптимальному функціонуванню банківської системи. Однак, враховуючи потенційні ризики та нестабільність фінансових ринків, існує необхідність дотримання балансу між вільністю ринків та необхідністю стабільності, щоб уникнути можливих криз та коливань.

2. Європейська модель.

У європейській моделі держава зазвичай грає активну роль у регулюванні та надгляді за банківським сектором, зокрема це може включати суворі вимоги до капіталу, ліквідності та обмеження на ризиковані операції. Для забезпечення стабільності та надійності банків вимагаються високі рівні капіталу, згідно з якими банки повинні мати достатньо капіталу, щоб покрити можливі втрати та

забезпечити стійкість у складних економічних умовах. Європейська модель може включати жорсткі вимоги до ліквідності, щоб підвищити вірогідність виконання банками своїх зобов'язань навіть у складних умовах ринку. Для зменшення ризиків модель може передбачати обмеження на певні ризиковані операції банків, наприклад, в області інвестицій чи міжнародних фінансових операцій.

Європейські країни часто використовують системи гарантій та страхування депозитів, щоб захистити інтереси клієнтів та забезпечити стабільність банківської системи. Тому наявність системи гарантій та страхування депозитів можна вважати однією з особливостей даної моделі.

Країни, що застосовують європейську модель, активно співпрацюють з міжнародними фінансовими організаціями для вдосконалення стандартів та практик у сфері банківського регулювання. Більше того, у рамках Європейського Союзу розробляються та впроваджуються єдині стандарти та норми для банківського сектору.

Для розвинених країн Європейського союзу характерна наявність "єдиного фінансового органу управління" (single financial authority). Це означає, що регулювання та нагляд за всіма секторами національної фінансової системи, включаючи банківський, сектор страхування та цінних паперів, здійснюється єдиним наглядовим органом. Цей єдиний орган регулювання несе відповідальність за стійкість фінансової системи країни та впровадження уніфікованих підходів і механізмів банківського нагляду. Модель "єдиного нагляду" розвивається, зокрема, у країнах, таких як Австрія, Німеччина, Японія, Швеція та Велика Британія [12, с. 88]. Отже, для європейської моделі характерно виділення ролі Центрального банку, який може відігравати ключову роль у макропруденційному нагляді та координації міжнародних стандартів.

Таким чином, європейська модель дозволяє забезпечити високий рівень стабільності у фінансовому секторі, але вимагає значного втручання держави та дотримання жорстких нормативів, що може впливати на гнучкість та інновації в банківській сфері.

3. Американська модель.

В США держава також відіграє важливу роль у регулюванні, але це зазвичай поєднано з більшим ступенем ринкової конкуренції. Органи регулювання встановлюють правила, але залишають простір для конкуренції та інновацій, що дозволяє банкам бути гнучкими та реагувати на зміни в економіці.

В Сполучених Штатах регулювання банківського сектору розділено між різними органами, такими як Федеральна резервна система, Офіс контролю за валютним обігом, та Федеральне управління з питань страхування вкладів, що створює систему деконцентрації влади та різноманіття підходів.

Американський підхід до організації банківського регулювання є прикладом так званої моделі «двох вершин». Система нагляду і регулювання комерційних банків у США відрізняється від схожих систем інших країн своєю відносно складною структурою. Основні контролери банківської діяльності в країні – Федеральна резервна система, Федеральна корпорація страхування депозитів та

Управління контролера грошового обігу. Важливо зауважити, що, хоча ці організації є ключовими регуляторами фінансової системи США, між ними укладено угоду щодо уникнення дублювання функцій. Нагляд за ощадними банками та кредитними спілками в США виконується двома додатковими регуляторами: Управлінням з нагляду за ощадними установами (Office of Thrift Supervision) і Національною асоціацією кредитних спілок (National Credit Union Association). Крім того, виникли та ефективно функціонують регулюючі органи на рівні штатів і інші федеральні органи [12, с. 89].

Банки в США мають більше простору для саморегулювання та визначення власних стратегій. Це може сприяти конкуренції та розвитку інновацій.

Незважаючи на конкуренцію, державні органи, такі як Федеральна резервна система, які відіграють важливу роль у збереженні фінансової стабільності та вживанні заходів для запобігання фінансовим кризам. Система також підтримує локальні та регіональні банки, що сприяє більшому різноманіттю та конкуренції в банківському секторі.

Особливістю моделі є важливий акцент на прозорості та відкритості в регулюванні, зокрема, публічність інформації про фінансовий стан банків.

Висока технологічна інтенсивність фінансового сектора в США підтримує інновації, такі як FinTech та інші технологічні рішення. Таким чином, завдяки сприянню гнучкості, система регулювання легше може адаптуватися до змін в економіці та фінансовому секторі.

Отже, американська модель забезпечує баланс між державним регулюванням та конкуренцією, що дозволяє банкам бути більш гнучкими, але при цьому забезпечує фінансову стабільність та ефективність системи.

4. Змішана модель.

Деякі країни обирають гібридний підхід, поєднуючи елементи різних моделей, використовуючи їх переваги, тим самим створюючи більш гнучкий та адаптивний підхід до регулювання.

З одного боку, держава встановлює стандарти для забезпечення стабільності та надійності фінансової системи, що може включати обов'язкові вимоги до капіталу, ліквідності та інші нормативи. З іншого боку, держава залишає більше простору для конкуренції в інших аспектах банківської діяльності. Це може включати ринкові стратегії, тарифні плани та інші аспекти, які можуть сприяти інноваціям та конкурентоспроможності.

Деякі країни можуть застосовувати сегментацію ринків, де для різних сегментів (наприклад, роздрібний та корпоративний банкінг) застосовуються різні правила та стандарти.

Незважаючи на більш конкурентний підхід, головною метою залишається забезпечення фінансової стабільності та запобігання кризам.

Перевагою змішаної моделі є те, що вона дозволяє державі швидше адаптуватися до змін в економіці та фінансовому секторі, оскільки може фокусуватися на конкретних аспектах, де регулювання є більш критичним.

Для змішаної моделі характерна комбінація централізованого та децентралізованого керівництва, де певні аспекти, такі як стабільність, регулюються централізовано, а інші, такі як конкуренція, залишаються на рівні децентралізованих органів.

Отже, змішаний підхід до державного регулювання банківського сектора дозволяє країнам знаходити баланс між потребами у стабільності та стимулюванням економічного зростання через конкуренцію та інновації.

5. Перехідні моделі.

В країнах з економікою, що розвивається, модель може визначатися більш сильним державним втручанням для стимулювання фінансового розвитку та забезпечення фінансової інклюзії.

В економіках, що розвиваються, спостерігається сильне державне втручання в банківський сектор. Держава активно визначає стратегії розвитку, щоб сприяти економічному зростанню та забезпечити фінансову стабільність.

Перехідні моделі спрямовані на стимулювання фінансового розвитку, зокрема, розширення доступу до фінансових послуг для населення та малих підприємств. Держава може надавати пільги та заохочення для розвитку банківської інфраструктури в менш розвинених регіонах.

Однією з головних цілей моделі є забезпечення фінансового включення - рівного доступу та використання фінансових продуктів та послуг. Держава приділяє увагу розширенню доступу до банківських послуг для тих верств населення, які раніше мали обмежений чи не мали жодного доступу до фінансових ресурсів.

В умовах перехідних економік часто розвиваються мікрофінансові ініціативи, у межах яких держава підтримує малі фінансові установи, які надають мікрокредити та інші фінансові послуги населенню, щоб підтримати місцеві підприємства.

У зв'язку зі специфікою ринків економік, що розвиваються, держава активно регулює ризики та забезпечує, щоб банки працювали відповідно до нормативів і стандартів, запобігаючи виникненню криз і дефолтів.

Велика увага приділяється державному сприянню технологічним інноваціям у банківському секторі для полегшення доступу до фінансових послуг через технології, такі як мобільні платежі та інші цифрові рішення.

Модель включає в себе стратегії соціально-економічного розвитку, орієнтовані на покращення рівня життя населення та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу.

Отже, цільовими аспектами перехідних моделей є стимулювання економічного зростання, зменшення бідності та підвищення фінансової включеності в економіках, що розвиваються.

б. Ісламська модель.

У країнах, де ісламська банківська система визначається принципами шаріату, державне регулювання має враховувати особливості ісламського фінансування.

Заборона плати за процентами (ріба) є однією з центральних принципових властивостей. Замість того, щоб надавати позики зі стандартними процентними ставками, банки використовують альтернативні механізми, такі як партнерство, інструменти участі тощо, зокрема поділяють з клієнтом прибуток, використовуючи інструменти з фіксованим та нефіксованим доходом.

Державне регулювання визначає правила для розвитку та надання ісламських фінансових продуктів. Це може включати в себе стандартизацію угод, які відповідають принципам шаріату.

Держава активно наглядає за діяльністю ісламських банків, перевіряє їхню відповідність ісламським принципам та нормативам, щоб забезпечити сумісність з релігійними вимогами.

Оскільки модель спрямована на сприяння розвитку ісламських фінансів в країні, державні стимули та підтримка сприяють відкриттю нових ісламських фінансових установ та розвитку цього сектору.

Ісламська модель регулювання також бере до уваги етичні та соціальні аспекти фінансової системи. Державні органи можуть сприяти етичній поведінці у фінансовому секторі та спрямовувати його на соціально корисні ініціативи. Державні органи співпрацюють з релігійними вченими та авторитетами для забезпечення відповідності ісламських фінансових інститутів принципам шаріату. Це може включати консультації з питань визначення халяльності (дозволеності) фінансових продуктів.

Таким чином, ісламська модель є досить специфічною, оскільки державне регулювання банківського сектору сприяє створенню фінансового середовища, яке відповідає принципам шаріату та враховує особливості ісламської економічної моделі.

На думку М. Коваленка, завдання цієї моделі мають універсальний характер, і тому ісламська фінансова система може бути адресована не тільки мусульманам. Причому чимала роль в ісламській фінансовій доктрині приділяється державі, покликаний регулювати економічну поведінку економічних агентів і втручатися у випадку порушення прав будь-якого суб'єкту ринку [3, с. 35].

Кожна з запропонованих моделей має свої переваги та недоліки, і країни можуть вибирати той підхід, який відповідає їхнім умовам та стратегічним цілям. Вибір моделі, перш за все, залежить від конкретних економічних та політичних умов.

Отже, систематизуємо особливості окремих моделей та спробуємо оцінити їх відповідність поточним умовам в Україні з врахуванням викликів воєнного стану (табл. 1). Ісламська модель не буде розглядатися у якості варіанта для застосування в Україні по причині низького рівня розповсюдженості ісламської релігії.

Таблиця 1

Основні характеристики світових моделей державного регулювання банківського сектора та можливість їх застосування в Україні

Table 1

Main characteristics of world models of state regulation banking sector and the possibility of their application in Ukraine

Модель	Основні характеристики	Можливість застосування в Україні
Ліберальна	<ul style="list-style-type: none"> Мінімальна регуляція Значний вплив ринкових сил Орієнтація на ринкові засади Базовий нагляд Стабільність фінансової системи Ліберальний підхід до інновацій 	Може бути складною у вирішенні проблем, пов'язаних зі стабільністю та ефективністю фінансової системи в умовах, коли ринкові сили недостатнього розвинені. Зокрема, враховуючи історію фінансових криз та нерівності в Україні, мінімальне державне втручання може спричинити нестабільність фінансової системи
Європейська	<ul style="list-style-type: none"> Активна роль держави Суворі вимоги до капіталу контроль за діяльністю банків Суворі вимоги до ліквідності Обмеження на ризиковані операції Системи гарантій та страхування депозитів Єдині стандарти та регулятори Виділення ролі центрального банку Взаємодія з міжнародними фінансовими організаціями 	З урахуванням необхідності підтримання стабільності та уникнення ризиків, європейська модель є більш відповідною для умов України. Активна роль держави у регулюванні може сприяти запобіганню фінансовим кризам та забезпеченню надійності банків
Американська	<ul style="list-style-type: none"> Гнучкість та конкуренція Система децентрації влади Більша свобода для банків Збереження фінансової стабільності Значення локальних та регіональних банків Прозорість та відкритість Підтримка фінансових інновацій Швидке реагування на зміни в економіці 	Може бути частково застосована в умовах України, оскільки вона поєднує регулювання та конкуренцію. Однак, важливо зберегти баланс, щоб не допустити занадто великої конкуренції, яка може створити ризики для стабільності
Змішана	<ul style="list-style-type: none"> Гібридні підходи Стандарти для стабільності та надійності Сприяння конкуренції Сегментація ринків Збереження фінансової стабільності Адаптованість до змін Комбінація централізованого та децентралізованого керівництва 	Може бути привабливою для України, оскільки вона дозволяє комбінувати елементи різних моделей. Це може допомогти створити гнучкі регуляторні рамки, що враховують унікальні аспекти української економіки та фінансової системи
Перехідна	<ul style="list-style-type: none"> Високий рівень державного втручання Стимулювання фінансового розвитку Фінансова інклюзія (включення) Мікрофінансові ініціативи Технологічні інновації Стратегії соціально-економічного розвитку 	У контексті економіки, що розвивається, сильне державне втручання може бути корисним для стимулювання розвитку та фінансової включеності в Україні. В умовах воєнного стану ця модель є найбільш прийнятною

Отже, вибір конкретної моделі повинен ґрунтуватися на унікальних потребах та умовах України, а також на аналізі інших аспектів, таких як рівень корупції, політична стабільність, інфраструктура тощо. Жодна конкретна модель не є універсальною, і вибір повинен базуватися на конкретних умовах та завданнях.

В умовах війни та нестабільності вибір моделі державного регулювання банківського сектора стає особливо важливим. З огляду на це, розглянемо певні аспекти для оцінки придатності різних моделей в умовах війни у розрізі пріоритетних завдань державного регулювання банківського сектора, які стоять перед державою в умовах воєнного стану.

1) *Стабільність та надійність*. Європейська модель з активною роллю держави у регулюванні та нагляді може допомогти забезпечити стабільність банківського сектору.

2) *Ефективність та гнучкість*. Змішана модель, яка поєднує елементи різних підходів, може забезпечити гнучкість реагування на виклики.

3) *Стимулювання економіки та відновлення*. Перехідні моделі, які передбачають активне державне втручання для стимулювання економіки та фінансового розвитку, можуть бути важливими в умовах війни для сприяння відновленню.

4) *Мінімізація ризиків*. Моделі, які передбачають активний нагляд та обмеження ризикованих операцій, можуть допомогти мінімізувати фінансові ризики у військових умовах.

5) *Захист фінансових інтересів громадян*. Моделі з активною участю держави та системою гарантування депозитів можуть бути ефективними в цьому відношенні.

Необхідно також враховувати конкретні внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на фінансову систему України під час військових дій, такі як зовнішній тиск, рівень інфляції, кількість внутрішніх переміщень тощо. Рішення повинно бути прийняте на основі комплексного аналізу та врахування конкретних обставин.

Визначення "найкращих" практик в державному регулюванні банківського сектору завжди залежить від конкретних умов та потреб країни. Однак можна запропонувати кілька загальних підходів, які можуть бути корисними для України:

– Створення ефективних механізмів управління кризами та реструктуризації банків у випадку необхідності.

– Застосування систем стрес-тестування для оцінки стійкості банківського сектору до економічних труднощів та криз.

– Впровадження ефективних систем звітності та відкритість даних про фінансовий стан банків для забезпечення прозорості та відповідальності.

– Сприяння розвитку безготівкових платежів та цифрових фінансових послуг.

– Розвиток та регулювання новітніх фінансових технологій (FinTech) та забезпечення кібербезпеки в фінансовому секторі.

– Встановлення регуляторних механізмів, які регулюють діяльність банків за функціями (наприклад, розділення пруденційного нагляду та регулювання комерційних операцій).

– Залучення громадськості та представників громадянського суспільства до механізмів регулювання для забезпечення більшої легітимності та врахування різних голосів.

– Чітке визначення та оцінка ризиків для вжиття передбачуваних заходів щодо запобігання проблемам.

Застосування цих практик може допомогти Україні покращити ефективність системи банківського регулювання та нагляду, забезпечуючи стабільність та розвиток фінансового сектору.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Вивчення та систематизація зарубіжного досвіду державного регулювання банківської діяльності надзвичайно важливі з огляду на можливість застосування в Україні знань та найкращих практик у цій сфері, адаптації до змін у світовій економіці, запобігання кризам та фінансовим коливанням, впровадження міжнародних стандартів, розвитку інновацій та ефективності тощо.

Основним критерієм класифікації моделей державного регулювання банківського сектору визначено ступінь втручання держави у банківську діяльність. На підставі аналізу досліджень щодо підходів до класифікації моделей державного регулювання банківського сектора та з врахуванням найбільш розповсюджених у країнах світу практик, запропоновано виділяти ліберальну, європейську, американську, змішану, перехідну та ісламську моделі державного регулювання банківського сектора. Систематизовано основні характеристики моделей та оцінено можливості їх застосування в Україні.

Визначено, що з урахуванням необхідності підтримання стабільності та уникнення ризиків, європейська модель є більш відповідною для умов України. Активна роль держави у регулюванні може сприяти запобіганню фінансовим кризам та забезпеченню надійності банків. Змішана модель, яка дозволяє комбінувати елементи різних моделей, може допомогти створити гнучкі регуляторні рамки, що враховують унікальні аспекти української економіки та фінансової системи. В умовах воєнного стану найбільш прийнятною є перехідна модель, якій притоманно сильне державне втручання для стимулювання розвитку та фінансової включеності.

У дослідженні проаналізовано ступінь придатності запропонованих моделей в умовах війни у розрізі пріоритетних завдань держави щодо регулювання банківського сектора в умовах воєнного стану, а саме забезпечення стабільності та надійності, ефективності та гнучкості, стимулювання економіки та відновлення, мінімізації ризиків, захисту фінансових інтересів громадян.

Як з'ясувалося, важливим аспектом характеристики будь-якої інституційної структури системи регулювання і нагляду є роль та місце центрального банку у процесі банківського регулювання. З огляду на це, напрямком подальших наукових розвідок може стати теоретичне обґрунтування ролі та функцій Національного банку України у системі державного регулювання банківського сектору, а також розробка механізмів підвищення його ефективності в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гойванюк М. П. Міжнародний досвід організації систем регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2011. Вип. 32. С. 333–341.
2. Д'яконова І. І. Державне регулювання банківської діяльності: вивчення моделей, обґрунтування категорійного апарату. 2007. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58777/6/D%e2%80%99iakonova_Derzhavne_rehuliuвання_bankivskoi.pdf;jsessionid=5F6DB06141125838771E142C58FB6CD6D (дата звернення: 22.05.2023).
3. Коваленко М. М. Держава та банківський сектор: реалістична організація взаємодії : монографія. Харків : Tim Publishing Group, 2015. 332 с.
4. Мехтієв Е. О. Використання іноземного досвіду державного регулювання банківського сектора в процесі пристосування до нових умов діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 8. С. 54–56.
5. Мошенський С. З. Моделі державного регулювання діяльності фінансових установ. *Фінанси України*. 2008. № 6. С. 90–91.
6. Науменкова С., Міщенко В. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: навч. посіб. Київ : Центр наукових досліджень НБУ. Університет банківської справи НБУ. 2010. 170 с.
7. Присяжнюк О. П. Моделі державного регулювання банківської системи в контексті зміцнення її фінансової стійкості. Системи обробки інформації. 2010. Вип. 3. С. 148–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2010_3_70 (дата звернення: 29.05.2023).
8. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 25.05.2023).
9. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 24.05.2023).
10. Самсонов М. І. Тенденції розвитку банківського нагляду та регулювання: міжнародний та національний аспекти. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2014. 1(12). URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v1i12.28824> (дата звернення: 25.05.2023).
11. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні. *Юридичний журнал*. 2004. № 8. URL: <http://justiniancom> (дата звернення: 22.05.2023).
12. Устинова І., Полторацька Ю. Міжнародні практики організації банківської системи як моделі для реформування банківського нагляду в Україні. *Наукові праці Національного авіаційного університету*. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ : НАУ, 2017. № 1(42). С. 86–91 URL: <https://er.nau.edu.ua> (дата звернення: 02.05.2023).
13. Целуйко О. І. Особливості державного регулювання банківської системи в умовах євроінтеграції. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 262–270. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.39> (дата звернення: 22.04.2023).
14. Щеглюк М.С. Розвиток банківського регулювання та нагляду в умовах європейської інтеграції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. URL: <http://vestnik-ekonom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/53.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).
15. Burghof, Hans-Peter. *Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermediation*. Berlin: Duncker & Humblot, 1998. 331 s.
16. Vogel, Thomas. *Bankenregulierung. Die Zielsetzungen Einlegerschutz und Stabilitaet des Bankensystems*. Wuerzburg, Julius-Maximilian-Universitaet, 1990. 245 s.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2023 р.

Стаття рекомендована до друку 22.05.2023 р.

Veretelnikov I. O.,

Postgraduate student of the Economic Policy and Management Department,

Educational and Scientific Institute «Institute of Public Administration»

of V. N. Karazin Kharkiv National University,

4, Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine

e-mail: ioveretelnikov@gmail.com <https://orcid.org/0009-0003-5125-6487>

GLOBAL MODELS OF STATE REGULATION OF THE BANKING SECTOR

Abstract. The study and systematization of foreign experience in the organization of the functioning of the banking system, the study of the role of the state in this process, the determination of the best practices that can be applied in Ukraine, is an actual direction of scientific research.

The main criterion for the classification of models of state regulation of the banking sector is the degree of state intervention in banking activity. Based on the analysis of research on approaches to the classification of models of state regulation of the banking sector and considering the most widespread practices in the countries of the world, it is proposed to distinguish liberal, European, American, mixed, transitional, and Islamic models of state regulation of the banking sector. The main characteristics of the models were systematized and the possibilities of their application in Ukraine were assessed.

It was determined that, considering the need to maintain stability and avoid risks, the European model is more appropriate for the conditions of Ukraine. An active role of the state in regulation can help prevent financial crises and ensure the reliability of banks. A mixed model, which allows combining elements of different models, can help create a flexible regulatory framework that considers the unique aspects of the Ukrainian economy and financial system. Under martial law, a transition model characterized by strong state intervention to stimulate development and financial inclusion is the most appropriate.

The study analyzed the degree of suitability of the proposed models in wartime conditions in terms of the priority tasks of the state regarding the regulation of the banking sector in wartime conditions, namely ensuring stability and reliability, efficiency, and flexibility, stimulating the economy and recovery, minimizing risks, and protecting the financial interests of citizens.

The theoretical justification of the role and functions of the central bank in the system of state regulation of the banking sector, as well as the development of mechanisms for increasing its efficiency in the conditions of martial law, may be the direction of further scientific research.

Keywords: *banking sector, state regulation, models of state regulation, liberal model, European model, American model, mixed model, transitional model, Islamic model.*

REFERENCES

1. Goyvanyuk, M.P. (2011). International experience in the organization of systems of regulation and supervision of the activities of financial institutions. *Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine, is. 32, 333–341* [in Ukrainian].
2. Dyakonova, I.I. (2007). State regulation of banking activity: study of models, justification of the categorical apparatus. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58777/6/D%e2%80%99iakonova_Derzhavne_rehuliuvannia_bankivskoi.pdf;jsessionid=5F6DB06141125838771E142C58FBCD6D [in Ukrainian].
3. Kovalenko, M.M. (2015). The state and the banking sector: a realistic organization of interaction. Kharkiv: Tim Publishing Group [in Ukrainian].
4. Mekhtiev, E.O. (2011). Use of foreign experience of state regulation of the banking sector in the process of adaptation to new operating conditions. *Investments: practice and experience, no. 8, 54–56* [in Ukrainian].

5. Naumenkova, S., Mishchenko, V. (2010). Regulatory systems of financial services markets of foreign countries. Kyiv: Center for Scientific Research of the NBU. University of Banking of the NBU [in Ukrainian].
6. Moshensky, S.Z. (2008). Models of state regulation of financial institutions. *Finances of Ukraine*, no. 6. 90–91 [in Ukrainian].
7. Prysiazhniuk, O.P. (2010). Models of state regulation of the banking system in the context of strengthening its financial stability. *Information processing systems. Is. 3*, 148–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2010_3_70 [in Ukrainian].
8. About banks and banking activities. Law of Ukraine dated December 7, 2000 No. 2121-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
9. About the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine dated May 20, 1999 No. 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
10. Samsonov, M.I. (2014). Trends in the development of banking supervision and regulation: international and national aspects. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 1(12)*. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i12.28824> [in Ukrainian].
11. Surzhynskyi, M. (2004). Concept and essence of banking regulation and banking supervision in Ukraine. *Legal journal. No. 8*. URL: <http://justiniancom> [in Ukrainian].
12. Ustinova, I., Poltoratska, Yu. (2017). International practices of the organization of the banking system as a model for reforming banking supervision in Ukraine. *Scientific works of the National Aviation University. Series: Legal Bulletin "Air and Space Law", no. 1(42). P. 86–91*. URL: <https://er.nau.edu.ua> [in Ukrainian].
13. Tseluyko, O.I. (2021). Peculiarities of state regulation of the banking system in the conditions of European integration. *Law and public administration, no. 1*, 262–270. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.39> [in Ukrainian].
14. Shcheglyuk, M.S. (2015). Development of banking regulation and supervision in the conditions of European integration. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. URL: <http://vestnik-ekonom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/53.pdf> [in Ukrainian].
15. Burghof, Hans-Peter (1998). *Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermediation*. Berlin: Duncker & Humblot.
16. Vogel, Thomas (1990). *Bankenregulierung. Die Zielsetzungen Einlegerschutz und Stabilitaet des Bankensystems*. Wuerzburg, Julius-Maximilian-Universitaet.

The article was received by the editors 16.04.2023.

The article is recommended for printing 22.05.2023.